

УДК 372.881.111.1

КСЕНІЯ НІГАМЕТЗЯНОВА

(Харків)

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ**

У статті розглянено проблему розвитку соціокультурної компетенції на заняттях з іноземної мови професійного спілкування та практичні засоби ознайомлення курсантів із культурою та військовими традиціями іншомовної держави. Увага акцентується на важливості формування соціокультурної компетенції на основі комунікативної компетенції для курсантів вищих військових навчальних закладів.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, комунікація, іноземна мова, метод, курсант.

В умовах динамічної глобалізації, активної участі у міжнародному співтоваристві та прискореної інтеграції до Європейського Союзу, в Україні виникає необхідність постановки нових завдань та цілей перед освітянами при навчанні іноземної мови професійного спілкування, зокрема у вищих військових навчальних закладах. Виникає потреба суспільства не просто у висококваліфікованих офіцерах-випускниках, а у фахівцях, які б могли захищати інтереси нашої держави на міжнародній арені, брати участь у миротворчих операціях за кордоном та проявляти себе як національно свідомі громадяни-патріоти з високим рівнем духовного та інтелектуального розвитку. Зважаючи на обов'язкову вимогу виховання багатомовної полікультурної особистості, важливою умовою професіоналізму сьогодні є вільне володіння не тільки рідною українською мовою, але й іноземною. Але важливо пам'ятати, що комунікація стає ефективною тільки при обізнаності у специфіці культурних чинників країни і носіїв іноземної мови, яка вивчається. Актуальність цієї проблеми висвіт-

лює Т. Бабенко, яка вважає що нині основною метою викладачів іноземних мов є не навчання та розвиток комунікативної компетенції, але уміння розвивати соціокультурну компетенцію, спираючись на сформовані комунікативні навички та уміння [1, с. 90-96]. Таким чином, виникає нова задача перед суб'єктами навчання – вміти діяти в мовленнєвих ситуаціях та розуміти культурні відмінності рідної держави та країни, мова якої вивчається.

Проаналізувавши визначення поняття соціокультурної компетенції такими дослідниками, як П.В. Сисоєв, В.В. Сафонова, С. Савіньон, О.А. Жежера, можна зробити висновок, що соціокультурна компетенція є важливим фактором соціалізації особистості в суспільстві, умінням адекватно підтримувати соціальні контакти в умовах різних соціокультурних ситуацій і обирати доречні мовні засоби.

Згідно з загальноєвропейськими компетенціями володіння іноземною мовою соціокультурна компетенція охоплює такі сфери життя:

- повсякденне життя (їжа та напої, свята, розпорядок дня, вільний час і т.д.);
- умови життя (регіональні, класові, етнічні особливості, умови проживання, система соціальної допомоги і т.д.);
- міжособистісні стосунки (стосунки між особами різної статі, родинні, професійні стосунки і т.д.);
- система цінностей, переконань стосовно понять та явищ (соціальні класи, достаток, безпека, історичні події та особи, етнічні та релігійні меншості, політика, інші країни та народи, мистецтво, гумор і т.д.);
- мова жестів (пунктуальність, подарунки, одяг, правила поведінки та розмов, заборонені теми і т.д.). Знання цього аспекту поведінки також сприяє формуванню соціокультурної компетенції;
- виконання ритуалів (релігійні обряди, народження, одруження, поховання, поведінка у громадських місцях під час різних церемоній і т.д.) [2, с. 104-105].

Таким чином, можна представити структуру соціокультурної компетенції у формі таких компонентів:

- лінгвокраїнознавчий компонент, який включає в себе володіння лексичними одиницями та фразеологізмами з національно-культурною семантикою в умовах міжкультурної взаємодії;
- соціолінгвістичний компонент, який передбачає знання мовних особливостей того чи іншого соціального класу, громадських груп, а також діалектичні варіації;
- соціально-психологічний компонент, що включає в себе володіння мовою жестів, моделями поведінки та комунікативними техніками, які є характерними для конкретної культури та території;
- культурологічний аспект, який означає розвитку у суб'єктів навчання необхідності поглиблювати свої знання щодо традицій, звичок, історії народу, мова якого вивчається.

Говорячи про культурологічний компонент соціокультурної компетенції та обговорюючи соціокультурні аспекти в житті іншомовної держави, слід постійно звертатися до реалій буття в Україні, що сприятиме формуванню національної свідомості майбутніх офіцерів, поваги до культури рідної країни та іноземної держави, допоможе їм усвідомити, що гасло «Всі різні – всі рівні»

означає відсутність різниці між народами та державами: внесок кожної країни в загальносвітову культуру є важливим, а національна культура будь-якої країни має право на існування.

Виконуючи миротворчі місії, офіцери-випускники повинні не тільки вміти жити в країні, мову і культуру якої вони вивчали, розширювати «культурну пам'ять», але й не забувати про рідну державу, збагачувати знання закордонних колег про українське культурне життя, історію та традиції народу. Почуття любові до рідної держави, патріотизм військовослужбовців є основоположним для розвитку армії будь-якої країни, тому важливо пам'ятати про розвиток формування національної гідності майбутнього офіцера та знань особливостей національного менталітету на заняттях з іноземної мови професійного спілкування у вищих військових навчальних закладах.

Виділення соціокультурної компетенції як складника змісту навчання зумовлено тим фактом, що самій мові властиво накопичувати, зберігати та відбивати факти і явища культури народу – носія цієї мови, а досягнення комунікативної компетенції неможливе без оволодіння певним обсягом культурної інформації, без ознайомлення курсантів з культурою народу, мову якого вони вивчають [4, с. 43]. При формуванні соціокультурної компетенції на заняттях з ІМПС слід використовувати аутентичні матеріали, наочні посібники та аудіовізуальні засоби. Культура, як і наука, не стоїть на місці, тому викладачу слід підбирати засоби навчання, що дозволили б активізувати творчо-пошукову активність курсантів, підвищити індивідуалізацію навчальної діяльності та подолати психологічний бар'єр. При виборі форм роботи необхідно звертатися як до традиційних форм навчання, так і до нестандартних видів занять, що сприятиме «зануренню» в інший культурний вимір та залученню культури країни, мова якої вивчається.

У нашій статті ми докладніше зупинимося на нетрадиційних формах роботи при формуванні соціокультурної компетенції курсантів. Серед новітніх методів у навчальному процесі вивчення іноземної мови професійного спілкування, велика увага приділяється інтерактивним методам, оснований на особистісно орієнтованому підході до курсанта. Прикладами таких видів роботи є кооперативне навчання (робота в парах, змінювані трійки, малі групи), колективно-групове навчання (мікрофон, мозковий штурм, дерево рішень), ситуативне моделювання (громадські слухання, рольова гра, імітаційні ігри), опрацювання дискусійних питань (метод прес, дискусія, дебати і т.д.).

Такі форми роботи спрямовані на розвиток не лише творчого потенціалу, але й на вміння мислити та швидко реагувати, самостійно шукати необхідний матеріал, дізнаватися про культуру та особливості іншої держави, покращувати комунікаційні навички.

Ефективними у розвитку соціокультурної компетенції на заняттях з ІМПС у ВВНЗ є рольові ігри, які дозволяють обрати правильну мовну форму, специфічні ролі (командир-підлеглий, миротворець-місцевий житель, військовослужбовець НГУ-військовослужбовець іншої держави), мовний сценарій (прибуття до військової частини, проведення лекції з ознайомлення зі структурою Збройних сил України, зброєю та військовою технікою, допомога пораненим), мовні акти (знайомство, надання команд, збір інформації, переговори) і знання норм спілкування в конкретній ситуації.

Ще одним новітнім методом навчання та розвитку соціокультурної компетенції є метод проектів. Він спрямований на те, щоб розвинути активне самостійне мислення курсантів і навчити їх не просто відтворювати інформацію, яку надає їм викладач на занятті, а вміти застосовувати її на практиці. Спільна робота групи курсантів над проектом невіддільна від активної комунікативної взаємодії та засвоєнню знань з культури, традицій та особливостей життя в іншомовній країні.

Наприклад, вивчаючи тему «Військовослужбовці армії країн, мова яких вивчається» можна провести проект за темою «Жінки у збройних силах країн, мова яких вивчається». За типом проект може бути інформаційним, парним та колективним. Очікуваний результат (кінцевий продукт) – це створення циклу презентацій за загальною темою «Жінки у збройних силах України та США», або «Історія започаткування служби жінок у збройних силах Великобританії та США». Усі разом вони повинні ознайомити курсантів із темою поглиблено, із набуттям навичок активного використання відповідної лексики та висловлення власної думки. Таким чином, за умов успішного проведення проекту, буде досягнуто такі цілі:

- закріплення лексики за означеною темою;
- формування лінгвістичних та мовленнєвих компетенцій у межах теми, а також вдосконалення соціокультурних знань;
- формування навичок роботи над проектом і основ ефективної комунікації;
- розвиток уміння отримувати інформацію з різних джерел (Інтернет, книги, журнали), що дає можливість не тільки працювати з аутентичним матеріалом, але й порівнювати його з українськими реаліями.

Важливим аспектом у формуванні соціокультурної компетенції на заняттях з ІМПС у ВВНЗ є також підбір методів виховання, адже викладач на заняттях виконує не тільки роль діагноста, планувальника, контролера, полегшувача, організатора, підказувача, джерела або наставника. Викладач також виконує функцію вихователя. Враховуючи специфіку вивчення іноземної мови професійного спілкування, ми спираємося на такі методи виховання: методи впливу на свідому і підсвідому сфери особистості; методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки; методи стимулювання діяльності й поведінки; методи самовиховання. Останній є найважливішим, тому що без бажання курсантів самостійно пізнавати культурні особливості країни, мова якої вивчається, процес виховання буде неможливим [3, с. 113].

Таким чином, можна зробити висновок, що розширення міжнародних зв'язків України з іншомовними державами, участь у міжнародному співробітництві та миротворчих місіях висуває до випускників вищих військових навчальних закладів нові вимоги, зокрема, володіння іноземною мовою. Для здійснення успішного комунікативного процесу, для уникнення проблем міжкультурних відносин комунікативна компетенція повинна розвиватися поруч із соціокультурною компетенцією, що сприятиме ефективній міжкультурній комунікації і розвитку толерантного мислення, вихованню захисника Вітчизни, який з повагою ставиться не тільки до культурних цінностей свого народу, але й до представників іншого культурного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Т. Навчання іноземних мов як чинник соціалізації адаптації особистості в добу глобалізації / Т. Бабенко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 3. – С. 90-96.
2. Общевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. – Департамент по языковой политике. – Страсбург, русская версия. – М. : МГЛУ, 2003. – С. 104-105.
3. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. / С.Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 2005. – С. 113.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – С. 43.

КСЕНИЯ НИГАМЕТЗЯНОВА

ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИЯПО В ВВУЗ

В статье рассматривается проблема развития социокультурной компетенции на занятиях по иностранному языку профессионального общения и практические способы ознакомления курсантов с культурой и военными традициями иноязычной страны. Внимание акцентируется на важности формирования социокультурной компетенции на основе коммуникативной компетенции для курсантов высших военных учебных заведений.

Ключевые слова: *социокультурная компетенция, коммуникация, иностранный язык, метод, курсант.*

KSENIA NIGAMETZYANOVA

SOCIOCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT AT THE LESSONS OF ENGLISH FOR PROFESSIONAL COMMUNICATION IN MILITARY HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article is devoted to the problem of the sociocultural competence development while teaching English for Professional Communication in military higher educational establishments. Much attention is paid to the growing need of highly-educated, experienced and multicultural military graduates, who will be able to represent and protect the country's interests on the international scene. This article points out the importance of developing communicative competence along with the sociocultural competence for cadets. It should be stressed that communication becomes effective if a person has common knowledge about the specific features and cultural factors of a foreign country and its native speakers.

The article gives a detailed analyses of the sociocultural competence display in different spheres of life, which includes the daily routine, interpersonal and intercultural relations, living conditions, sets of values and beliefs, as well as sign language. While performing peacekeeping missions and taking part in peacekeeping operations cadets interact with the local population and have to be able to carry out communication under the conditions of various communicative and sociocultural situations, and to choose appropriate means of using the language.

As the title implies the article describes the possible ways of developing sociocultural competence at the lessons of English for Professional Communication. The methods at issue include interactive methods, for example working in groups and pairs, which encourages creative potential of cadets, their ability to develop communicative skills and search for the necessary material.

It is spoken in detail about the importance of using the role games for the development of the sociocultural competence in military higher educational establishments. That gives an

opportunity to practise language forms, specific roles, language scripts and language acts as well as the norms of communication in definite situations.

In our paper we analyze non-traditional forms of teaching English for professional communication and developing the cadets' socio-cultural awareness. One of the popular methods of teaching is the method of projects. It is the modern technology that has both the features of the problem-based learning and collaborative learning. It should be emphasized that project method develops not only the ability to reproduce information, but to think and formulate thoughts audibly and concisely. While working in groups the cadets learn how to interact, to extract information from sources and to acquire knowledge about the culture, traditions and life of the foreign country.

The following conclusion can be drawn: the development of international relations with English-speaking countries, participation in international collaboration and peacekeeping operations advances the requirements to the graduates of the military higher educational establishments in possessing linguistic skills. For successful communicative process and avoiding the problems in intercultural relations, communicative competence should be developed along with sociocultural competence. That will contribute to effective intercultural communication, tolerance growth and upbringing of the Motherland defender, who will respect not only the cultural values of his own country, but of the other cultural community as well.

Key words: sociocultural competence, communication, foreign language, method, cadet.